

EM

EGRI MAGAZIN

KÜLÖNSZÁM / 2016. OKTÓBER

56

56-OS
EMLEKBIZOTTSÁG
EGER

Renn Oszkár

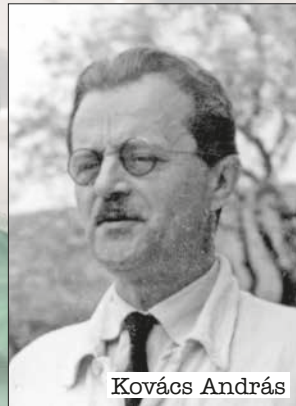
Mandák Attila

Vasas Ella

Nyerges Andor

Kovács András

Jobb László

Csank István

Mészáros György

„
A legázolt, bilincsbe vert Magyarország többet tett a szabadságért és igazságért, mint bármelyik nép a világon az elmúlt húsz esztendőben.
Albert Camus (1957)

(Meg)emlékezés

1956 ősze a reményről, a hitről, a bátorságról, a szabadságvágyról szólt. A márciusi ifjak szellemiségéről. Az októberi ifjak tenni akarásáról. Ami azután következett, mindezek eltiprása volt: a megtorlás időszaka alatt félelemben, olykor rettegésben, bizalmatlanságban élt mindenki, aki '56 őszén egyetértett a forradalom eszméivel.

A megtorlás módszereit mi, szerencsésebb korban született nemzedékek csak a történelemből ismerjük. Megaláztatások, megfélemlítések, börtön, internálótábor, halál várt az emberekre. Épp attól fosztották meg őket, amiben a forradalom idején a legjobban hittek: a szabadságuktól. A rendszer mindenkit eltiport, mindenkit meg akart törni.

Idén, a hatvanadik évfordulón sokan emlékeznek, tisztelegnek az ötvenhatosok előtt. Mi ebben a különszámban az egi eseményeket foglaltuk össze, és az itt élő ötvenhatosokat kértük meg arra: emlékezzenek vissza az átélt mámorra és az utána következő meghurcoltatásokra. Akik ma már nem élnek, azok emlékét hozzátartozók idézik fel. Kiadványunkban olvashatják dr. Csank István és volt felesége, dr. Csank Istvánné Vasas Ella, dr. Renn Oszkár, Nyerges Andor és Mandák Attila visszaemlékezéseit, megemlékezést Mészáros Györgyről, Jobb Lászlóról, valamint dr. Kovács Andrásról. Valójában minden forradalmár előtt szeretnénk tisztelegni, aki küzdeni akart a szabadságért, legyen az színész, pedagógus, katona vagy munkás... Vagy csak egy tizenöt éves kíváncsi gyerek, mint a december 11-én lelégt Uza Sámuel.

Munkánkat Cseh Zita főlevéltáros, dr. Kozári József és dr. Szecskó Károly történész, valamint Markó Katalin, az 56-os Szövetség egi szervezetének elnöke segítette. Összeállításunkat nemcsak az idősebb generációknak szánjuk, hanem azoknak a fiataloknak, akik ma tizen- és huszonevesek, épp annyi idősök, mint megszólalóink voltak a forradalom idején... Azoknak a fiataloknak, akiknek ma már nem kell küzdeniük a szabadságért.

Nekik már csak egy dolguk van: megemlékezni az ötvenhatosok bátorságáról és meghurcoltatásáról.

Harsányi Judit

„Az utókor számára az üzenet a fontos”

Az utókornak évtizedei vannak az értékelésre, az egyének pedig másodpercei az adott történelmi pillanatban a döntésre és a cselekvésre. Az utókor már látja a cselekvésből fakadó következményeket, melyeket a cselekvő emberek legfeljebb remélnék. Az utókor számára az üzenet a fontos, melyet elődeik cselekedetei megfogalmaznak, az utókor által vizsgált korszak emberei számára viszont a cselekvés maga. Az utókor embere hajlamos a számára szimpatikus dolgokat fontosnak, az ellenszenvéseket kevésbé fontosnak tartani, s így sokféle értékelés születhet, bár a történetek csak egyszerűek teljes, minden részletre kiterjedő elemzéséből fakadhat. Fontos tehát tudnunk, hogy pontosan mi történt, ha valós képet akarunk kapni múltunkról. Mi történt tehát 1956-ban Magyarországon.

Az ország túlnyomó többsége összefogott, hogy egy számára elfogadhatatlan, elnyomó rendszert megszüntessen, s amikor az országot megszállva tartó hatalom fegyveres ereje megpróbálta megmenteni magyar szövetségeseit, a magyar nép fegyverrel kényszerítette ki akarátát. **Megkezdődött Magyarország dicsőséges 12 napja**, amely megrengette a világot.

Hogy mi volt a Magyarországon egyébként ritkán létrejövő nemzeti egység alapja? **Egy óhaj!** A túlnyomó többség által gyűlölt elnyomó rendszer felszámolásának óhaja. Hogy mik voltak e küzdelemben részt vevő emberek távolabbi céljai?

Az adott történelmi pillanatban ez senkit sem érdekelt. A cél: felszámolni a gyűlölt hatalmat. Azonosak voltak-e a résztvevők távlati céljai, vagyis: mi történjen a gyűlölt rendszer megdöntése után? Kevésbé valószínű, hogy ezek a célok azonosak voltak, de ez akkor nem is volt fontos. Mire fontos lehetett volna, a forradalmat már vérbe fojtották.

A dicsőséges 12 napnak minden településen más és más volt a története, de abban mindenütt hasonlatosak voltak, hogy felszámolták a régi hatalmi rendszert, létrehozták az új, forradalmi szervezeteket, a forradalmi tanácsokat, vagy a munkástanácsokat, s fegyveres testületet szerveztek az új hatalom védelmére, valamint a közrend fenntartására. E nemzetőrségnek köszönhető, hogy megyénkben nem került sor komolyabb atrocitásra a forradalom napjaiban.

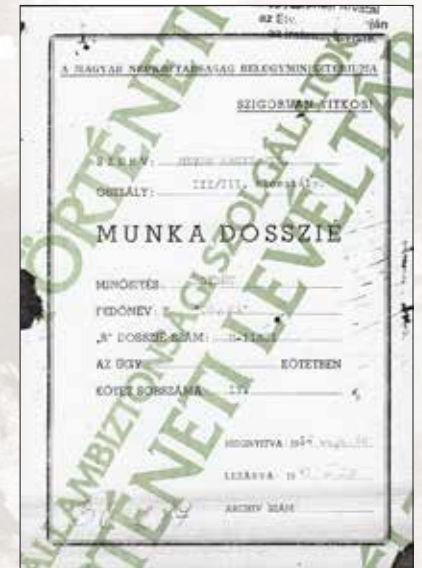
A forradalom résztvevői tehát teljesítették fel-

adatukat. Felszámolták a régi hatalmi gépezetet, létrehozták az új, forradalmi szervezeteket, és gondoskodtak a rend fenntartásáról. Többre nem adott időt a megszálló szovjet hadsereg. Amire idejük volt, azt azonban elvégezték. Tették a dolgukat. Tették, amit úgy gondoltak, hogy tenniük kell, s közben nem gondoltak arra, hogy történelmet csinálnak. Kevesen mérlegelték, van-e reális esélyük a szovjet hatalom legyőzésére. Akik végiggondolták, azok számára egyértelmű volt: egyedül nincs. De bíztak a nyugati demokráciák segítségével, hiszen a Szabad Európa rádió is állandóan azt üzenté, „tartsatok ki, jövőnk”. Ez adott erőt a hatalmas túlerő elleni fegyveres harchoz. Sajnos azonban nem jöttek. Sem ENSZ-csapatok, sem mások. Illetve jöttek szovjetek, ők viszont szinte megszámlálhatatlanul.

És elkövetkezett a megtorlás. Akasztófa, börtön, internálótábor, megbélyegzés. Az ellenforradalmár bélyeg még szabad lábon is gúzsba kötötte az embereket. Kemény, nem ritkán kegyetlen ítéletek születtek. A forradalom által megdöntött rezsim emberei – visszakerülvén a hatalomba – igyekeztek bosszút állni a forradalmi napokban átélt félelemért. Sokakat kényszerítettek zsarolással arra, hogy korábbi harcoltársaik, vagy elvbarátaik ellen kémkedjenek, besúgjanak.

Sokan, sokféleképpen emlékeznek ezekre a napokra, s ezek az emlékek nem is mindig vágnak egybe. De hiszen ez természetes. Az egyén igazsága csak nagyon ritkán egyezik teljesen a történelmi igazsággal. De mi, az utókor, már tudjuk: ezek az emlékek kiegészítik és nem kioltják egymást. Mi tudjuk, hogy ők, bármit gondoltak is, egy független, szabad, demokratikus Magyarország megteremtéséért harcoltak.

Mi történt Egerben '56 őszén?

A munkástanács az 1956-os forradalom idején gombamód felszaporodó önszerveződő csoportosulások egyik legfontosabb típusa volt, amely egy-egy gyár, üzem munkásait tömörítette, felváltva a kommunista párt, az MDP szervezeteit. A munkástanács-mozgalom a magyar munkások utolsó nagy lázadása volt a kommunista uralom ellen. A szovjet hadsereg 1956. november 4-ei bevonulását követően sokáig a forradalom vívmányai mellett kitartó munkástanácsok egyedül képeztek politikai ellensúlyt a Kádár János vezette Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánytal szemben. (Forrás: wikipedia)

A „pufajkások” a karhatalmi fegyveres erők közkeletű elnevezése, melyek a szovjet hadsereg segítőként részt vettek az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében, és az új rendszer (Kádár-rendszer) megszilárdításában. A budapestiek Kádár-huszároknak is nevezték őket. (Forrás: wikipedia)

Október 21. Az Egri Pedagógiai Főiskolán megalakul a Kossuth Kör, majd a MEFESZ (Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége) helyi szervezete. Még aznap közlésezik a MEFESZ 12 pontos követelését.

Október 23. A főiskolán megvitatják a MEFESZ alapszabályát, majd megválasztják az elnökséget: az elnöki funkciót Nagy Pál főiskolai hallgató, az elnökhelyettesít **Bíró Lajos** főiskolai tanár, **Balogh László és Skláncz Vince** főiskolai hallgatók töltik be.

Október 26. Ledöntik a Népkerben lévő szovjet katonai szobrot és a Nagytemplom mögötti szovjet katonai emlékművet, a Líceum tetejéről eltávolítják a vörös csillagot, a nyomdában forradalmi kiáltványokat, röplapokat nyomtatnak. A Dobó téren, majd a Petőfi-szobornál egy főleg fiatalokból, diákokból álló csoport a Szózatot és Petőfi Sándor hazafias verseit szavalja. A főiskola előtti több ezres tömeg – többek közt – két perces néma csenddel adózik a forradalom budapesti áldozatai emlékének.

Az este folyamán a megyei pártbizottság köszönetét fejezi ki a főiskolásoknak, hogy sikerült kordában tartaniuk az indulatokat, a városi rendőrség pedig folyamatos kapcsolattartást ajánl a MEFESZ-nek. Ezzel párhuzamosan megkezdődik a főiskolások ellátása védelmi fegyverekkel. A fegyveres diákság parancsnoka **Czaga István** főhadnagy, a katonai tanszék oktatója lesz.

Megalakulnak az első munkástanácsok (pl. az AKÖV-nél, a Gárdonyi Géza Színházban).

Október 27. A nap folyamán több teherautóval munkások érkeznek Borsod megyéből Egerbe. Végcéljuk Budapest, a hevesi megyeszékhelyet leginkább fegyverszerzés céljából ejtik útba, mégis radikalizálják az itteni helyzetet. Közreműködésükkel elfoglalják az ÁVH épületét, melynek alkalmazottai ekkorra már elmenekültek a városból. Az akció lebonyolításában tevékeny szerep jut **Tompa András** rendőr századosnak, a vasútbiztosító tiszt rendőrparancsnokának és az AKÖV dolgozóinak (többek között **Mata Józsefnek, Rózsa Kálmánnak és Bartók Lászlónak**).

Megalakul Eger Városvédelmi Bizottsága, melynek pártbizottsági tagok, megyei és városi tanácsi funkcionáriusok, rendőrök, katonák, szakszervezeti, DISZ és MEFESZ vezetők a tagjai. – Délután a városi pártbizottság épületénél lövöldözés alakul ki **Andrásfi Jenő** hadnagy intézkedé-

se következtében. Az incidens során a tömeg Andrást olyan súlyosan bántalmazza, hogy kórházba kell szállítani, majd a további népbosszú elől Miskolcra menekíteni. Ezek után még az éjszaka összeül a Városvédelmi Bizottság, hogy felhívást fogalmazzon meg a város lakosságához.

Október 28. Délelőtt a színház épületében megalakul Eger Város Forradalmi Nemzeti Tanácsa, majd délután a főiskolán megválasztják az elnökséget és a különböző bizottságokat. A Tanács formális elnöke **Balogh László** főiskolai hallgató volt, de a tényleges vezető szerepet **Jobb László** főhadnagy, illetve **Bíró Lajos** főiskolai tanár töltötte be. A tanács a város összes államhatalmi feladatainak végzésére jogosult volt: rendelkezett a rendőrség, a nemzetőrség, az ügyészség, a nemzeti bank, a közigazgatás és a sajtó fölött. A forradalmi tanács legfontosabb feladata a város közrendjének és közbiztonságának a megteremtése volt, hisz a népharag legelsők között söpörte el a gyűlölt erőszakszervezetet, az Államvédelmi Hatóságot, s az emberek joggal voltak bizalmatlanok a rendőrség munkájával szemben is. A Védelmi Bizottság – Jobb László főhadnagy vezetésével – a forradalommal szimpatizáló honvédségi, rendőrségi tagokból, diákokból, munkásokból újjászervezte a nemzetőrséget.

Október 31. Megkezdődik adásának sugárzását a Szabad Eger Rádió a főiskola épületéből.

November 1. Megalakul az Egri Járás Forradalmi Munkástanácsa. Elnök: **dr. Szombathy István**, elnökhelyettesek: **Csirmaz Árpád és Vörös Lajos**. Titkár: **Balázs László**.

November 4. A szovjet katonai alakulatok megszállják a megye katonai objektumait, megkezdik a honvédség csapatainak lefegyverzését. Eger Város Forradalmi Nemzeti Tanácsa a szovjet katonai invázió hírére a főiskola épületéből a laktanyába tette át a székhelyét. A város irányítását átvette a rendőrség épületében berendezkedő szovjet katonai parancsnokság.

November 6. A szovjet katonai városparancsnokság ostromállapotot hirdet ki.

November 10. Megszüntetik az ostromállapotot.

November 13. Eger Város Forradalmi Nemzeti Tanácsa működését ideiglenesen felfüggeszti.

November 30. Megalakul a Heves Megyei Központi Munkástanács, s manifesztálja csatlakozását a Nagy-budapesti Központi Munkástanács (KMT) programjához. Elnöke **Tóth Sándor**, elnökhelyettese **Bárdos Rezső**, titkára **Maszticzky Sándor**.

December 5. A szovjet katonai városparancsnokság kijárási tilalmat rendel el.

December 10. A KMT 48 órás országos sztrájkjának előestéjén Egerben, a Hatvanas Gyalogezred Emlékműnél tüntetnek. A néma női tüntetést – gyermekkocsikat maguk előtt tolván – dohánygyári asszonyok vezetnek, akik gyertyát gyújtva egyházi énekeket énekelnek. Ezt követően a tömeg a szovjet városparancsnokság elé vonul, ahol a vörös zászlót letépi, s elégetik. Ezután a Petőfi-szobornál szavalnak, énekelnek, majd a nyomda, illetve a börtön épületénél gyülekeznek. A nap végén néhány tüntetőt – tanárokat, diákokat, többek között Bíró Lajost – a karhatalmisták letartóztatják.

A vörös csillag hét mászát nyomott. A váz akkora volt, hogy egy ember kényelmesen sétálhatott benne. A csillag szármánytávoltsága hat méter volt, középpontja a kupola fölött nyolc méterrel helyezkedett el. A csillagot Kakincs Alajos és Györfi István, a KTSZ egyes műhelyének dolgozói szerelték le. (Forrás: heol.hu)

Az 1956-os forradalom idején, az Egri Pedagógiai Főiskola Földrajz Tanszékének helyeiben működött – ha rövid ideig is, – a Szabad Eger Rádió, amely a főiskola diákjainak és tanárainak segítségével sugározta adásait, s egyik vezető munkatársa Langmar Ilona, a Földrajz Tanszék oktatója volt. A rádió november 4-ig sugárzott adást. (Forrás: heol.hu)

Az asszonyok néma tüntetése 1956. december 4-én zajlott a budapesti Hősök terén. Több ezer asszony és lány emlékezett virágokkal, koszorúkkal némán a szovjet hadsereg egy hónappal korábban történt bevonulására. (Forrás: wikipedia)

Az 1956-os egri sortűz ügyében 1994-ben emelt vádat a Fővárosi Főügyészség öt személy ellen emberiség elleni bűntett címén. A bűnper 1996 decemberének végén átkerült a Heves Megyei Bíróságra, ahová az iratok 1997 márciusában érkeztek meg. Ekkor már a vád több emberen elkövetett, szándékos emberöléssel megvalósított háborús bűntett volt. Az 1998-as elsőfokú döntés értelmében kétséget kizáróan nem bizonyosodott be az eljárás során, hogy az első- és másodrendű vádlott a karhatalmi alakulat tagjaként használta volna a fegyverét. Ezért bizonyítottság hiányában a bíróság felmentette őket. A negyedikrendű terheltől megállapította, hogy nem lehetett ott a tömegre tüzelő pufajkások között, mivel három nappal később vonult be az egységbe. Az ötödikrendű vádlottól az derült ki, 1956. december 12-én Füzesabonyban tartózkodott. (Forrás: heol.hu)

December 11. A rendőrség előtt tüntetők elérik az éjjel őrizetbe vett diákok és tanárok szabadon bocsátását. A délutáni újabb tüntetés során az érzelmileg felindult tömeg a Heves Megyei Nyomda épületéhez vonul, s néhány nyomdász rölapokat kezd nyomtatni, többek között „A szabadság csak úgy szép, ha készek vagyunk vérünkkel öntözni” szöveggel. A hír hallatára **Körmöczy József** rendőr alezredes utasítja a polgári ruhás **Kádár János** rendőr századost, hogy a verpeléti harckocsizó ezred sorállományú katonáiból alakított karhatalmi szakasszal vonuljon a nyomdához. A katonaság láttán a tömeg kezd szétszéledni, mire a rendőr százados megkezdi a nyomdában lévők igazoltatását, illetve előállíttatását. De mikorra kijön az épületből, a katonák két fiatalembert megsebesítenek, majd szétszélednek, és az újra összegyűlt, de már felbőszült tömeg ellene fordul, súlyosan bántalmazza. Végül higgadtabb emberek a lincselést megakadályozzák, s a századost a közelben lévő kórházba kísérik.

Az események idején Egerbe érkező **Gyurkó Lajos** vezérőrnagy az incidenst hallva egy kb. 10 fős raj élén kivonul a rendőrségről a Széchenyi utcára, ahol minden indok nélkül lövések adnak le az ott csoportosulók felé. Az akciónak két halálos áldozata van, és többen megsebesülnek. A rendőrségre visszatérve Gyurkó Füzesabonyból berendeli a karhatalmi egységet. A Népújság főszerkesztőjének utasítást ad egy kijárási tilalmat elrendelő falragasz készítésére, végül elrendeli, hogy a karhatalom másnap megerősítve járőrözzön.

December 12. Az országos sztrájk miatt kevesen dolgoznak, az iskolákban szünetel a tanítás, így a város főutcáján a délelőtti órákban igen sokan tartózkodnak, de erre a napra senki sem szervezett tüntetést. Ennek ellenére, a városban gyülekező tömegek hírére, a Dobó István Laktanyából két raj karhatalmista indul a belváros felé. A Széchenyi utcán a tömeg szidalmazni kezdi őket, valaki almacsutkát dob közéjük, amire **Lintallér László** százados kiadja az „Oszolj! Tűz!” vezényszót, majd több géppisztolysorozat dördül el.

December 14. A sortűz egri áldozatainak temetésekor a kiegészítő parancsnokság karhatalmi raja újra készenlétben áll. A parancs szerint a temetéseken harminc fő hozzátartozón kívül más nem vehet részt, s az esetleges csoportosulást minden eszközzel fel kell oszlatniuk.

December 18. Letartóztatják Jobb Lászlót, Eger Város Forradalmi Nemzeti Tanácsa Védelmi Bizottságának vezetőjét.

Az egri sortűz áldozatai

A december 11-ei lövöldözésben meghalt Dezsán József (22) és Uza Sámuel (15).

A december 12-ei sortűz áldozatai: Bóta István (19 éves) felsőtárkányi, Bóta Antal (26), dr. Nagy József (36), Radó Gábor, Rezső Ferenc (29), Tóth József (31) és Tóth Sándor (36) egri polgárok.

A megtorlás időszaka

1957–1958

Az Egri Megyei Bíróság, a Miskolci Megyei Bíróság és a Budapesti Katonai Bíróság ítéletei:

Csomor Lajost 3 év börtönbüntetésre ítélik, melyet másodfokon 10 hónapra mérsékelnek. **Boros István** gimnáziumi tanulót, **Dudás Lajost**, **Garabás Józsefet**, **Tímár Valériát** és **G. Nagy Imrét** rölapok, plakátok készítése, terjesztése miatt, néhány hónapig terjedő felfüggesztett börtönbüntetésre ítélik.

Az Egri Járási Munkástanács november 4-e utáni tevékenysége miatt **dr. Szombathy Istvánt** halálra (másodfokon 13 év börtönre), **Vörös Lajost** 13 év börtönre (másodfokon 7 év), **Mészáros Györgyöt** 10 év börtönre (másodfokon 8 év), **Nagy Jánost** 10 hónap börtönre, **Berzsenyi Györgyöt** halálra (másodfokon 11 év börtön), **Jakab Ágostont** 6 hónap börtönre, **Sütő Józsefet** 3 év börtönre ítélik.

Az egri fegyveres forradalmárokat: **Jobb Lászlót** 15 év, **Czaga Istvánt** 13 év, **Tompa Andrást** 13 év, **Kádas Gézá**t 8 év, **Rózsa Kálmánt** 6 év, **Bartók Lászlót** 8 év, **Mata Józsefet** 8 év, **Tormássy Tibort** 12 év, **Soltz Józsefet** 8 év, **Mártonffy Dénest** 5 év, **Bitskey Aladárt** 4 év, **Faragó Lórántot** 2 év, **Battha Andrást** 6 év, **Bóta Józsefet** 2 év börtönre ítélik. Az ítélet jogerőre emelkedett. **Bíró Lajost** 4 év, **Balogh Lászlót** 3 év, **Kenderesi (Kucska) Tibort** 1 év, **Sárközi Zoltánt** 7 hónap, **Ruchmann Imrét** 1 év, **Götzinger Károlyt** 1 év és 6 hónap, **Langhmár Ilonát** 1 év és 6 hónap börtönbüntetésre ítélik.

Dr. Karsai Józsefet 6 év, **Csepregi Lászlót** 4 év, **Tóth Lénárdot** 2 év, **Bobori Gyulát** 2 év börtönre ítélik. Az ítéleteket másodfokon jóváhagyják.

Részlet a politikai rendőrség 1966-os összefoglaló jelentéséből:

„Adataink szerint az ellenforradalomban megyénk területén 5176 fő vett részt. 1388 munkás, 1494 paraszt és 1088 értelmiségi, valamint 1787 ellenséges kategóriához tartozó személy (...). Az ellenforradalom leverése után 219 főt adtunk át az igazságszolgáltatásnak. 204 fővel szemben különböző közigazgatási eljárást foganasítottunk. Adataink szerint 28 fő hagyta el illegálisan az ország területét.”

„Anyakönyvi adatok szerint a halálos áldozatok száma Budapesten 1945, vidéken 557. Ez minimális adat, sok halottat nem regisztráltak, vagy halálát természetes halálként tüntették fel.”

(Forrás: Retro évek 1956 című könyv)

Emlékek közt...

Dr. Csank István nyugalmazott jogtanácsos, az 56-os Szövetség Egri Területi Szervezetének elnökségi tagja:

„1956 októberében, amikor kitört a forradalom és szabadságharc, az egi ügyészségen dolgoztam.

A december 12-ei sortűz idején két barátommal jöttem lefelé a bíróságról a Foglár utcán keresztül. Amikor a Foglár utcát elhagytam, akkor dördült el a lövés. Hátulról lőttek a pufajkások. Szörnyű volt látni a jajgató sebesülteket, a halottakat. A sebesülteken az utca népe próbált meg segíteni. Dr. Kovács András, megyei tisztifőorvos írt egy memorandumot, én voltam a soros ügyész, nekem adta át. Még aznap elküldtem a Legfőbb Ügyészségre, két-három nap múlva érdeklődtek az orvosok, mi lett a sorsa. A legfőbb ügyész röviden csak annyit mondott: maguk ezzel ne törődjenek.

1957 februárjának első felében elbocsájtottak az ügyészségről. Várható volt. Letartóztattak. A vád: eltávolítottam a kommunistákat, szovjetellenes kijelentéseket tettem, tagja voltam a Munkástanácsnak és részt vettem a kommunisták letartóztatásában. Mit mondjak, minden igaz volt. Tény, hogy a baloldali érzelmű kollégákkal közöltem, hogy jobb, ha elmennek az ügyészségről, nehogy bajuk essen. A szovjetellenes kijelentéseim is igazak, én is kimondtam, hogy „Ruszkik haza!” Baranyai Ferenc és Török László mellett engem választottak be az ügyészségen alakult Munkástanácsba, és az is igaz, hogy letartóztattam Daragó Imrét, de az Egri Városi Forradalmi Tanács nevében kellett őt letartóztatnom.

A kistarcsai internálótáborba kerültem. Annyit mondtak csak: közbiztonsági őrizetbe helyeznek. Hogy mennyi időre, azt senki sem tudta. Anyian voltunk, hogy két ágyon öten fekvőtünk keresztben. Ha valaki meg akart fordulni, mindenki fordult vele együtt. Amikor hazaértem, ellenforradalmárként kezeltek. A volt barátaim átmentek a túloldalra, hogy ne is érintkezzenek velem, annyira féltek a pufajkásoktól, később a munkásorségtől. Még az is bűn volt, ha fogadták a köszöntésemet. Jelenkezniem kellett a megyei rendőrkapitányságon, rendőri felügyelet alá helyeztek. Nem hagyhattam el a várost. A diplomát kivéve nyilvános helyeket nem látogathattam, este kilencre otthon kellett lennem. Próbáltam dolgozni, de nem mertek alkalmazni sehol. Alkalmi munkákból éltem, rakodtam, stb. Tizenöt helyen dolgoztam összesen 1989-ig, vagyis durván harminc év alatt.

Voltak sejtéseim arra, hogy III/III-as megfigyelés alatt álltam. Mikor megtudtam, ki volt az ügynök, rosszul lettem. Lefutott a vér az arcomból, odajöttek hozzám, kérdezték, segíthetnek-e. Szörnyű élmény volt szembenézni azzal, hogy a család egyik régi ismerőse volt a besúgom. Ráadásul önként vállalta a feladatot. Mire megtudtam, ő már meghalt, így nem mondhattam el neki a véleményemet. Mára eltelt már annyi idő, hogy nyugodtabban tudjam ezt kezelni.

1956 érzelmileg csodálatos dolog volt... Elfojtott vágyódás a szabadság után. Sajnos csak tizenkét napig tartott, utána a „hallgass, és fogd be a szád” – korszak következett, de azért a tizenkét napért minden későbbi szenvedés megérte. Ezek az élmények megmaradnak az emberben. Ez élteti és bátorítja.”

Dr. Renn Oszkár az Egri Civil Kerekasztal alapító tagja, az Egri Lokálpatrióta Egylet tiszteletbeli elnöke, az 56-os Szövetség Egri Területi Szervezetének elnökségi tagja:

„Engem a forradalom a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem ért, ahol akkor ötödéves voltam. Kosárlabdáztam is az egyetemi csapatban. Nálunk október 22-én volt az egyetemi nagygyűlés, amelynek óriási jelentősége volt, mert megszületett az a tizenegy pont, mely a követeléseinket tartalmazta. Én is fogalmazója voltam, többek között ez volt az egyik vádpont ellenem. Úgy gondolom, az a tizenegy pont szabadságot és igazságos életlehetőséget követelt. A gyűlésen részt vett a megyei pártbizottság első titkára és a követeléseink mellé állt. Tizenöt évet kapott utána.

A borsodi munkásság küldöttségének a tagjaként én november 2-án Budapesten voltam. A parlamentben fogadott minket Nagy Imre. Életem egyik nagy pillanatát ott éltem meg, amikor Nagy Imre bejelentette a semlegességet a külterületen, és a többség sírni kezdett.

November 4-én hajnalban megszállták az egyetemet az orosz tankok, két hallgató meg is halt. Ekkor tettük le a fegyvert, az oroszok pedig mindent elvittek.

Január 7-én kaptam levelet az egyetemi rektortól, hogy menjek Miskolcra. Annyit mondott: Oszkár, az utolsó vizsgádat azonnal tedd le! A pufajkások hat-nyolc teherautóval érkeztek, és bevitték többedmagammal a rendőrségre. Gumibottal vertek minket, egy hétig borogatták a hátam a cellában. Hétszer hallgattak ki, vigyáznom kellett, hogy mindig ugyanazt mondjam. Tíz hónapig voltam előzetesben, mert nem tudtak velünk, diákszemélyekkel mit kezdeni.

Vácra kerültem. Két évet kaptam. Tulajdonképpen örültem ennek a két évnek, mert kaphattam volna tizenötöt is. A börtönben azt kerestem, mivel tudom ezeket az éveket túlélni, mit tudok belőlük hasznosítani. Rengeteget olvastam a börtönkönyvtárban, és nyelveket tanultam. Megtanultam németül a Monte Cristo grófjának német példányából, de mellette franciát is tanultam.

Mikor hazaértem, munkát kerestem. Segéd munkásnak vettek fel. Elkezdtem a harmadik egyetemem megélését, jártam ugyanis Miskolcra, aztán a börtönegyetemre és a munkásegyetemre. Mindenhol nagyon sokat tanultam, kőműves segéd munkásként is, műanyagfröccsöntőként is. A sok fizikai munka megerősített. Később, 1964-ben lediplomáztam, a hetvenes években pedig ledoktoráltam.

Tudtam, hogy megfigyelnek. Hárman jelentettek rólam. Megtudtam a nevüket, de ma már ennek nincs jelentősége.

Az az igazság, hogy nem voltunk száz százalékosan bizonyosak abban, hogy győzelemre vezethet a forradalom. Óriási eredménynek tartottuk azt, hogy egyáltalán létrejött ez a szabadságmámor, mert ez az volt, hit és bizalom abban, hogy talán élhetünk egy szabad magyar államban.

Bármi is történt, nem féltem. A félelem nem az a műfaj volt, amit megengedhettünk magunknak.”

Mandák Attila, a Segít a Város Alapítvány titkára, az Egri Lokálpatrióta Egylet választmányi tagja:

„Tizenöt éves voltam a forradalom idején. Szinte minden helyi tüntetésen részt vettem, otthon persze nem tudták. Láttam, ahogy az emberek lerombolják Iván szobrát az Érsekkertben, szétbontják a szovjet emlékművet, ledöntik a körülötte lévő láncokat. A velem egykorú Uza Sámuel barátommal az egyik láncot húztuk magunkkal a tüntető tömeg előtt, erről Mészáros Gyuri is beszámolt. Szinte mindennapos volt a tüntetés, és mindig a nyomdánál ért véget, ahol a tömeg hatására valamilyen röplapot kinyomtattak.

A tömeg békésen tüntetett Egerben, nem randalírozott. Egyszer volt probléma, amikor az ózdiak bejöttek a városba, de a tömeg őket is leállította. Egy lövöldöző katonatisztet vertek meg, de más atrocitás nem történt.

December 11-én is részt vettünk a tüntetésen Uza Sámuellel. A végén felmentem a nyomdába, nézegettem a munkagépeket, mire feljött egy karhatalmista és fülemnél fogva lecibált az utcára. Láttam, hogy a Bródy Sándor utcai lépcsősor tetején katonák álltak felfegyverkezve. A karhatalmista azt mondta, takarodjak haza. A mozi aulájába behúzódo emberek azt kiabálták: a fal mellett fuss!

Ekkor már Uza Sámuel halott volt, de ezt csak évtizedekkel később tudtam meg. Agyonlőtték. Másnap megint elmentem a tüntetésre. Még az utcán látszottak azok a vértócsák, amelyek az előző napról ott maradtak. Egyszer csak a Csiky Sándor utcáról jöttek lefelé a karhatalmisták, és váratlanul belóttek a tömegbe. Hallottam a lövöldözéseket, a kiabálásokat, a jajgatásokat. Menekültem a tömeggel, rohanva a Piac térre, aztán át a patakon a Knézich Károly utcára. Mikor hazaindultam, a Kossuth utcán lehetett hallani, hogy karhatalmisták megint jönnek, ekkor gyorsan beugrottunk a Sárvári kapualjába. Négyen-öten jöttek géppisztollyal, de nem vettek minket észre.

'56 után mélységes csend volt, az emberek nem mertek beszélni semmiről. Ha valaki beszélt, azt elvitték. Mindenki félt, mert érezték, hogy a Nyugat cserbenhagyta az országot.”

Dr. Csank Istvánné Vasas Ella az '56-os forradalom idején részt vett a néma női tüntetésben és az egri sortűz idején segített a sebesültek ellátásában:

„1956-ban én már Egerben éltem, és a kórház bérszámfejtését vezettem. Figyelemmel kísértük a forradalmi eseményeket, melyek nagyon megráztak minket. Abban reménykedtünk, hogy kivonulnak az oroszok, és szabadok lehetünk. Forrongott a város, az utcán nagyon sok tüntetés volt. Jobb Lászlóék arra törekedtek, hogy ne történjen semmi konfliktus, ne legyen atrocitás.

Eljutott hozzánk a pesti néma női tüntetés híre. Fő szervezőként végigjártam az osztályokat, megbeszéltem a főnővérrel, oldják meg, hogy a betegellátásban ne legyen fennakadás. Csendben, egy szál gyertyával indult el a női menet, elől a dohánygyáriakkal. Egyszer csak felhangzott: „Ki a járdán álldogál, a ruszkiival cimborál!” Ekkor nagyon sokan álltak be közénk, hatalmas tömeg vonult csendben a Hatvanaszred-emlékműhöz, ahol folytatódott a néma tüntetés. Vá-

ratlanul a nagy csendben a Deák Ferenc utca felől hatalmas dübörgés hallatszott. Nem tudtuk elképzelni, mi lehet, aztán megjelent az első szovjet tank. Nem ijedtünk meg, nem is csodálkoztunk. A tankok felsorakoztak. Sokáig álltunk ott, farkasszemet nézve velük, fel sem fogtuk, hogy ránk lőhetnek, aztán a tankok elindultak a Szvorényi utca felé. Mint utóbb kiderült, Verpelétre voltak vezényelve. A menet utána elindult lefelé a Klapka utcán, az ÁVO-s laktanya felé, hogy letépje a zászlót és a vörös csillagot. Végül a Petőfi-szoborhoz vonultunk, a tüntetés a Himnusz énekletével ért véget.

Én nem ünnepelem '56-ot, csak emlékezem rá. Valahol olvastam egy gondolatot, amit teljesen magaménak érzek: a múltat ismerni és tisztelni kell, de nem szabad belőle élni, pláne megélni. Épp ezért én szépen a háttérben dolgozom fel magamban a történeteket, és adom tovább a leszármazottaimnak.”

Nyerges Andor nyugdíjas mérnök, az 56-os Szövetség Egri Területi Szervezetének elnökségi tagja:

„Engem a forradalom Egercsehiben ért, ott dolgoztam a bányában. A könyvtárban hallgattam éppen Gerő Ernő beszédét, aki Jugoszláviából tért haza. Az előzmények miatt mindenki azt várta, hogy enyhülés lesz Magyarországon is, de ennek pont az ellenkezője történt: a beszédében lefasisztázta és lecsócselékelt a tüntető diákokat. Ennek hatására a MEFESZ diáktüntetéséből népfelkelés lett. Megalkítottuk az Ideiglenes Munkástanácsot, követeltük többek között a szovjet csapatok kivonását. A viták során próbálták a bányászokra ráerőltetni azt, ami a rádióban is elhangzott: az ellenforradalmárok azok, akik a Kossuth téren a tömegbe belelőttek. Azt mondtam, hogy hazugság, mert az ÁVO-sok lőttek, az Államvédelmi Hatóság és a pártvezetés a felelős. Ennek hatására engem is beválasztottak a Munkástanácsba. 28-án, amikor Nagy Imre bejelentette a tűzszünetet, győzött a forradalom, újra megalakultak a pártok. Másnap az Ideiglenes Munkástanács elnöke lemondott, új választások következtek. Ennek a Munkástanácsnak vezetőségi tagja lettem. Teljesen törvényesen, emberségesen, tisztességesen jártunk el a működésünk alatt, Egercsehiben semmilyen incidens nem volt.

Megkezdődtek nálunk is a kihallgatások, odatelepült egy volt AVH-s őrnagy, Csapó Géának hívták. Mikor én kerültem sorra, egy lapot tett elém, amire azt kellett volna leírnom, ki, mikor, mit mondott. Azt feleltem: nem emlékszem rá. Emlékszem viszont arra, hogy Kádár János rádióbeszédében azt mondta: „Soha többé a régi bűnök”. Ekkor megverték engem is. Az őrnagy ordította: maga mocskos kis ellenforradalmár, hogy képzeli, hogy szájára veszi Kádár elvtárs nevét? Erre azt mondtam: ha egy ilyen képzett politikus ilyeneket mond, mit vár egy csilléstól? Később megtudtam, mindezek ellenére én miért kaptam kisebb verést. Azt felelte: meg volt tiltva, hogy magát derékon alul verjük, mert akkor nem tud futballozni.

A kihallgatások során mindig megpróbált rávenni arra, hogy írjam alá a III/III-as nyilatkozatot. Miért akar maga elrohadni a börtönben? Miért nem írja alá? Még díjazást is kap, ha jól csinálja. Erre azt feleltem: az én családom egy kis faluból származik, Szentdomonkosról. A felmenőimtől soha nem hallottam, hogy valaki besúgó lett volna. Erre én nem vagyok hajlandó. Engem úgy neveltek, hogy hazugságot ne írjak alá. Utolsó kihallgatásomnál megint megkérdezte, megint visszautasítottam. Akkor azt mondta: hallom, felvették az egyetemre, bányamérnöki karra. Ha nem írja alá, kirúgatom. Ki is rúgattok, és visszatettek csillásnak.”

Jobb László (1924–2002) a forradalom idején a város katonai védelmi parancsnoka volt. 1950 őszen került Egerbe, hadműveleti alosztályvezetői beosztásba. Életéről özvegyével, Jobb Lászlóné Dávid Máriával beszélgettünk, és Mészáros György írásából válogattunk.

Jobb Lászlót távollétében választotta meg a forradalmi tanács védelmi parancsnoknak 1956 őszen. A megszervezett nemzetőrséggel mindig a város lakosságának nyugalma tartotta szem előtt. Egységének parancsba adta, hogy csak másodszor lehetnek, először soha. A Népújság interjút készített vele október 31-én, ebben így vallott: „Ellene vagyunk minden anarchikus vérengzésnek. (...) Kétségtelen vannak, akik nem hívei e forradalmi átalakulásnak, ezekhez egyetlen kérésünk, hogy menjenek haza és aludjanak.”

Nem adott fegyvert például azoknak az ózdi fiataloknak, akik a városba érkezve a forradalom nevében fegyvert követeltek, de ugyancsak ő tárgyalt a megtorlástól és a deportálástól féltő fiatal nemzetőrök és főiskolások egy csoportjával, akik úgy döntöttek, felfegyverkezve kivonulnak a Bükkbe. Lintallér századost, volt tisztársát kérdőre vonta a december 12-ei sortűz miatt, mire a százados annyit válaszolt: „Amíg a tömeg nem lát vért, nem nyugszik.”

Tizenöt év börtönbüntetésre ítélték. A vád: a népköztársaság megdöntésére irányuló fegyveres szervezkedés vezetése. A Gyűjtőben töltötte büntetését, 1963 márciusában szabadult. Lakásán házkutatást tartottak. Gergely Imre tisztársánál húzódott meg, és a felnémeti fűrésztelepen dolgozott segéd munkásként, majd Budapestre költözött. Mikor visszatért Egerbe, a Háziipari Szövetkezethél helyezkedett el. Arra a kérdésre, félt-e, azt válaszolta: „Persze, hogy félttem. De a félelem tudatossá teszi az ember cselekedeteit.”

Dr. Kovács András (1911–2001) orvost 1953-ban nevezték ki Egerbe megyei főorvosnak. Az '56-os sortűz után memorandumot nyújtott be társaival együtt az állami szervekhez. Börtönre nem ítélték, rendőri felügyeletet kapott. Az eseményekről fiával, Kovács Gyulával beszélgettünk.

„Az Egészségügyi Minisztérium felkérésére szakmai felmérést kellett végeznie apának a sortűz napján a Széchenyi utcai kórházban. Mivel őt a háború alatt tízszer hívták be katonának, volt háborús tapasztalata. A sortűz után azonnal megszervezte a sérültek ellátását. Őt és orvostársait felháborította az, hogy a sebesülteket főképp hátulról orvostársait felháborította az, hogy a sebesülteket főképp hátulról

érte a lövés, tehát a fegyvertelen tömegbe sorozatlóví fegyverrel lőttek felszólítás nélkül. Úgy döntöttek, memorandumot írnak: Részlet a dokumentumból: „Véleményünk szerint a karhatalom feladata a rend fenntartása, és nem bosszúállásból és gyűlöletből származó fegyvertelen tömegre való lövöldözés.”

1957 februárjában házkutatást tartottak nálunk, apámat vizsgálati fogságba vitték, ahol kilencven napot töltött. A bíróság végül felmentette, mert bűncselekményre utaló bizonyítékot nem találtak. Szabadon engedték, de még ott a folyosón letartóztatta a politikai rendőrség. Körzeti orvos lett, rendőri felügyelet alá helyezték. A kollégái mindvégig elvállalták, hogy mindezt együtt csinálták. Együtt fogalmazták a memorandumot és együtt is vitték el.”

Mészáros György (1933–1992) író, publicista, cigányságkutató az egri közélet egyik meghatározó szereplője volt. A rendszerváltás után az egri önkormányzatban a kulturális bizottság vezetője, önkormányzati képviselő, illetve az Egri Újság egyik alapítója és főszerkesztő-helyettese lett. A forradalomban az Eger Járási Munkástanács és a Szarvaskői Ideiglenes Munkástanács titkáráként vett részt, forradalmi szerepvállalását fia, Mészáros Róbert idézte fel.

„Édesapámnak az volt a legfőbb bűne, hogy részt vett egy felhívás megfogalmazásában, melyet alá is írt, és amelyben többek között szabad választásokat, többpárti, független Magyarországot követeltek. Ez akkoriban tíz évet ért első fokon, nyolc év börtönt másodfokon. Öt év két hónapot töltött le összesen, ült a Gyűjtőben, a Markóban, a váci fegyházban és Márianosztrán. Többszörösen érték atrocitások, megkínózták, megverték. Szabadulása után rendőri megfigyelés alatt állt. Eleinte Fűzesabonyban helyezkedett el utcaseprőként, majd Egerben dolgozott a Vízműnél vízóra-leolvasóként.

Ő mindig a civil oldalon állt. Abban az igazi civil gondolatban hitt, hogy szemmel kell tartani a hatalmat, és ha túlkapást látunk, visszajelezzük a hatalomnak. Ezt a fajta civil öntudatot képviselte '56-ban is.

A forradalom idején nagyon fiatal volt, de érezte azt a sok igazságtalanságot, ami körülveszi. Hitt a változásban, hitt abban, hogy a hatalom hazugságmáza megrepedt. Mindig azt kereste, hogy az adott helyzetben hogyan tudja a közösséget szolgálni. A börtönben sem esett letargiába, hanem igyekezett börtöntársaitól, többek között Déry Tibortól, Vekerdi Józseftől, Darvas Ivántól és a többi értelmiségitől minél többet tanulni.

Azt sejtettük, hogy megfigyelnek, de hogy kik, azt csak édesapám halála után tudtuk meg. Arra viszont nem számítottunk, hogy egyikük a család legjobb barátja, akit én második apámként tiszteltem. Ráadásul SZT-tiszt volt, nem III/III-as, vagyis szigorúan titkos állományú tiszt, aki nem kényszerből, hanem önként vállalta a feladatot.”

A forradalom emlékének őrzői

Az 56-os Szövetség Egri Területi Szervezetének munkájáról Markó Katalin elnököt kérdeztük.

„Az 56-os Szövetség egri szervezete 1993-ban alakult meg 110 fővel. Célja az '56-os forradalom eszmei tartalmának megőrzése, képviselete, valamint a bajtársak támogatása volt, és ez a célunk ma is. Sajnos a létszám mára 28 főre csökkent.

1994-ben az országban elsőként állíthattunk '56-os emlékművet, ami fantasztikus örömmel és meglepedettséggel töltötte el az ötvenhatosokat. Az emlékmű a Hatvani kapu tér közepén áll, korábban, 1970 és 1990 között Lenin-szobor volt a helyén. A művet Király Róbert szobrász készítette.”

1956

Az Egri Magazin különszáma – 2016. október. Szerkesztette: Harsányi Judit. Köszönet a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár, a Dobó István Vármúzeum és a Heves Megyei Levéltár munkatársainak. A kiadvány elkészítéséhez felhasználtuk Cseh Zita Az 1956-os forradalom és megtorlás Heves megyei dokumentumai (Eger, 2006) című munkáját. Kiadja a Média Eger Nonprofit Kft., 3300 Eger, Törvényház u. 15., telefon: (06 36) 419-999, e-mail: mediaeger@mediaeger.hu, web: www.mediaeger.hu • Felelős kiadó: Antal Anett ügyvezető igazgató • Készült 30 000 példányban. • ISSN 2060-3738 • Tördelés: Tömösközi Péter • A hátsó borító fotóját Berán Dániel készítette. Nyomdai munkák: Délkelet-Press Kft., 5600 Békéscsaba, Kétegyházi út 18.